

In de ban van de angst

Digitale spionnen aan de deur, vrees voor azc's, argwaan in de buurt: angst is in de vezels van de samenleving geslopen. Doorgeslagen alertheid verlamt, terwijl de misdaadcijfers juist geruststellend zijn. **Valt het tij te keren?**

Gerlof Leistra

De videodeurbel is het zichtbaarste symbool van de angstige samenleving. Inmiddels heeft bijna eenderde van alle huizen een camera die alle bewegingen voor de deur haarscherp vastlegt. In 2021 was dat nog 17 procent. De populariteit van de 'digitale spion' illustreert de bij velen levende angst voor inbrekers, oplichters of onbekenden die een vuurwerkbom aan de deurknop hangen.

Voor 62 procent van de belbezitters geeft de videodeurbel een veiliger gevoel. Een alerte houding bij ongenood bezoek kan zeker voor kwetsbare ouderen geen kwaad: 'Mam, niet opendoen voor een vreemde.' Er kan zomaar een nepagent op de stoep staan die met een bab-

beltruc contant geld, sieraden of je bankpas mét pincode probeert te ontfutselen. In de eerste helft van 2026 gebeurde dat al 7.200 keer, een stijging ten opzichte van voorgaande jaren. Vooral ouderen zijn het slachtoffer. De tachtigjarige Irene Winkel werd op 13 augustus 2025 in haar huis in Amsterdam Nieuw-West zelfs doodgeslagen toen ze de truc doorzag. Zo'n drama zorgt voor extra angst.

Het gevoel heerst dat je niemand meer op zijn blauwe ogen kunt geloven. Denk aan malafide slotenmakers, dakdekkers, 'airco-installateurs' en 'tuinlieden'. Online verschijnen hun ogenschijnlijk nette bedrijfjes boven aan de lijst met een 24/7 te bereiken 06-nummer. Maar hierachter schuilen geslepen criminelen. Voor hun

inferieure werk vragen ze extreme bedragen. Zo nodig intimideren ze de klant om direct contant af te rekenen.

Ook rond het huis is er een gevoel van onveiligheid. De problemen variëren van overlast door luidruchtige burens tot openlijke drugshandel voor de deur. Hele stadswijken lijden onder georganiseerde (drugs)criminaliteit. Is dat huis met afgeplakte ramen iets verderop, waar bij nacht en ontij ongerepte types opduiken, misschien een drugsclub? Er zelf iets van zeggen of de politie tippen? Straks staat er iemand voor je neus die verhaal komt halen!

En is gebruik van internet nog wel veilig met al die datalekken? Bekende bedrijven zijn geregeld het slachtoffer van hackers. Wat kunnen criminelen allemaal wel niet aanrichten met jouw persoonsgegevens. De (sociale) media brengen aan de lopende band schokkende verhalen over oplichting bij een digitale aankoop of het boeken van een vakantieverblijf.

We gaan nog even door. Op straat moet je uitkijken voor zakkenrollers, verwarde personen, brutale jochies op opgevoerde fatbikes, agressieve hangjongeren en dronken uitgaanspubliek. Ze aanspreken op hun wangedrag? Voor je het weet heb je een mes tussen de ribben, want het wapenbezit is fors toegenomen. Zelfs onder minderjarigen.

Veel mensen zijn doodsbang voor jonge alleenstaande asielzoekers en willen geen aarz in hun dorp of buurt. Gealarmeerd door negatieve berichten op sociale media zien zij asielzoekers louter als dieven en verkrachters. Langlopend onderzoek laat intussen een heel ander beeld zien, maar dat blijft onderbelicht op de sociale media.

De gruwelijke moord op de 17-jarige Lisa uit Abcoude in de nacht van 19 op 20 augustus 2025 in Duivendrecht, door een vermoedelijk 22-jarige Nigeriaanse asielzoeker, zorgde onder vrouwen voor een golf van angst. Op de eerste persconferentie na de moord zei de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema: 'Als bur-

gemeester, vrouw en als moeder sloeg de kou mij om het hart. Het is de grootste angst van elke vrouw en elke ouder. Terecht eisen duizenden vrouwen nu de nacht terug. Wat vanzelfsprekend zou moeten zijn: de veiligheid van vrouwen en meisjes, is dat niet. Dit is een schandvlek op onze samenleving.'

Angst zit in alle vezels van de samenleving, al is die angst niet altijd zichtbaar. Veel slachtoffers van huiselijk geweld schamen zich of durven er niet over te praten. Lang niet iedereen doet aangifte van intimidatie, geweld of oplichting. Dus naar de werkelijke omvang van het probleem blijft het gissen.

En dan hebben we het nog niet eens over de angst voor terreuraanslagen, oorlog, klimaatverandering, werkloosheid door de opmars van AI, de economische dominantie van China. Hoe bedreigend ook, dat zijn ontwikkelingen waar je als individu weinig tegen kunt uitrichten.

Maar hoe zit het met angst voor misdaad? Gevoelens van angst zijn subjectief. Waar de een overal gevaar ziet, wil de ander zijn of haar leven niet door angst laten regeren. Welke houding is raadzaam? Bestaat er een remedie tegen de angstige samenleving?

Opmerkelijk genoeg zijn de feiten over misdaad geruststellend. Sinds 2005 zijn ruim de helft minder mensen slachtoffer van 'traditionele criminaliteit' als zakkenrollerij, beroving, woninginbraak en mishandeling, zo blijkt uit de afgelopen maart verschenen *Veiligheidsmonitor 2025* van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

In 2025 waren zo'n drie miljoen inwoners van vijftien jaar of ouder slachtoffer van vooral vermogensdelicten en vernielingen. Dat is 20 procent van alle vijftienplussers, en ongeveer evenveel als in 2023. Vermogensdelicten scoren met 11 procent het hoogst, gevolgd door vernielingen en geweldsdelicten (beide 7 procent).

Tegenover de halvering van 'traditionele' misdaad sinds 2005 staat de opkomst van 'nieuwe' criminaliteit, zoals

Ramon van Flymen/ANP

Terecht eisen vrouwen de nacht terug

Joris van Gennip/ANP

Noodverordening in Zandvoort dit voorjaar

Na elk incident wordt stevast beweerd dat het **'steeds erger'** wordt

Na de moord op Lisa nam de angst toe

phishing (digitale oplichting) en identiteitsfraude. In 2025 was 17 procent van de vijftienplussers slachtoffer van online delicten of incidenten. Dat zijn in totaal ongeveer 2,5 miljoen Nederlanders.

De een loopt meer risico slachtoffer te worden van criminaliteit dan de ander en heeft objectief gezien dus meer reden om bang te zijn. Onveiligheidsgevoelens verschillen sterk naar geslacht, leeftijd en seksuele oriëntatie. Vrouwen voelen zich onveiliger dan mannen, zowel in de eigen buurt (21 tegen 13 procent) als in het algemeen (48 tegen 26 procent). Jongeren voelen zich vaker onveilig dan 45- tot 65-jarigen en vooral dan 65-plussers.

Het gevaar is ook niet overal even groot. Zo zijn de misdaadcijfers in de grote stad aanzienlijk hoger dan op het platteland. Ook binnen steden bestaan op wijkniveau grote verschillen. Het percentage inwoners dat aangeeft slachtoffer te zijn geweest van traditionele criminaliteit, varieert van 17 in Oost- en Noord-Nederland tot 33 in Amsterdam. Een kwart van de mensen in gemeenten met meer dan 70.000 inwoners is slachtoffer geweest van traditionele criminaliteit. Landelijk is dat 20 procent. Het percentage is het hoogst in de vier grootste steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht: 32.

In vergelijking met 2021 en 2023 wordt er in 2025 vaker overlast ervaren door hangjongeren, dronken mensen op straat, verwarde personen en drugsgebruikers. Amsterdam en Rotterdam voeren de lijst aan, Limburg staat op de derde plaats. Daar spelen nogal wat (drugs)problemen in onder meer Maastricht, Venlo, Heerlen en Kerkrade. De ervaren overlast loopt uiteen van 29 procent in Achterhoek-Oost en Noordoost-Twente tot 86 procent in het Amsterdamse Centrum-Burgwallen.

Het aantal meldingen over personen met verward gedrag blijft maar groeien. In 2025 waren dat er 168.960, een record. Het is 12 procent meer dan in 2024 en vier keer zoveel als in 2011 toen met die melding werd begonnen. Van alle 'verwarde personen' zijn volgens de instanties zo'n 1.500 door drank- en drugsgebruik of tij-

dens een psychose potentieel gevaarlijk.

Na elk incident wordt stevast beweerd dat het 'steeds erger' wordt. Media dragen bij aan de mythevorming rond misdaad. Alsof het gevaar werkelijk overal loert. Toen de criminoloog J.B. Charles in de jaren zestig van de afgelopen eeuw de vraag kreeg wat er moest worden gedaan tegen de stijgende criminaliteit, zei hij: 'Dan moet u een andere krant gaan lezen.' De krant heeft zware concurrentie gekregen van social media. De gekleurde berichtgeving daar wakkert angst aan. 'Experts' verspreiden verzinsels over spraakmakende zaken om een zo'n groot mogelijk bereik te krijgen: angst als verdienmodel.

Maatschappelijke veranderingen

versterken de angstgevoelens ook. Door massale immigratie en gebrekkige integratie is de samenleving ingrijpend veranderd en van kleur veršhoten. Dat laatste geldt ook voor de misdaadstatistiek. Onder anderen jonge Marokkaanse Nederlanders, Antillianen en Syriërs zijn oververtegenwoordigd in vooral straatcriminaliteit. Een fors deel van de verdachten heeft een verstandelijke beperking. Gecombineerd met straatschulden en middelengebruik vormt dat een gevaarlijke cocktail.

Misdrijven door asielzoekers krijgen in de media onevenredig veel aandacht. Veel burgers zien azc's mede daardoor als broeinesten van criminaliteit. In werkelijkheid wordt daar 'slechts' 3 procent verdacht van een misdrijf. Daarbij gaat het vooral om winkeldiefstal. Ook blijkt de angst voor criminaliteit bij de komst van azc-bewoners in de praktijk nauwelijks terecht.

Meer dan vroeger leven mensen op zichzelf. Vooral in de steden slaat individualisering door in anonimiteit, waardoor sociale controle ontbreekt en mensen elkaar niet durven aanspreken.

Om angstgevoelens weg te nemen, helpt het niet dat de wijkagent amper meer in de wijk te zien is. Er is structureel ondercapaciteit, een probleem dat ook speelt bij de gevangnissen. Vanwege het cellentekort lopen een paar duizend veroordeelde criminelen nog vrij rond. Maar dat betreft niet de zwaarste categorie – uitsluit van detentie geldt niet voor moordenaars en verkrachters.

Zeker na zo'n schokkende moord als die op Lisa hebben veel Nederlanders het gevoel dat de moordcijfers omhoog zijn geschoten. Maar die dalen juist gestaag, blijkt uit het doorlopende EW-onderzoek naar moord en doodslag. Dit jaar vielen tot 8 september 61 dodelijke slachtoffers, tegenover 71 in dezelfde periode vorig jaar. Met 100 geweldsdoden was 2025 het laagterecord sinds 1992. In de jaren negentig van de afgelopen eeuw waren er gemiddeld 250 moorden per jaar, met uitschieters naar ruim 280.

De laatste jaren schommelt het cijfer rond de 125 per jaar. Die afname geldt in vrijwel alle categorieën, ook voor femicide. De kans om slachtoffer te worden van femicide of een ernstig zedendelict is thuis veel groter dan 'buiten': meestal is de dader de partner, een familielid of een vriend. De vrees voor 'de man in de bossen' is een mythe die bijdraagt aan toeneemende angst.

Objectief is Nederland sinds 2000 veiliger geworden, maar Nederlanders voelen zich onveiliger, analyseert criminoloog Henk Ferwerda (65). 'Een rare paradox: het gaat hartstikke goed, maar 37 procent van de Nederlanders voelt zich weleens onveilig.' Criminaliteit concentreert zich meer: hot times (uitgaan, rond voetbalwedstrijden), hot spots (bepaalde wijken), hot groups (problematische jeugdgroepen, georganiseerde misdaad) en hot shots (de grote jongens).

Zij met de meeste angst komen het

Protestborden tegen een azc in de gemeente Engelen

Georganiseerde (drugs)misdaad en ondermijning zijn wel toegenomen

minst met criminaliteit in contact. 'Burgers voelen zich onveiliger door de beelden op sociale media,' zegt Ferwerda. 'De angst democratiseert, verbreedt zich. Geografische afstand is er door het mobieltje niet meer: een incident in Rotterdam zorgt ook voor angst in Eindhoven. Relativering ontbreekt.'

Angst om slachtoffer te worden van criminaliteit is niet irrationeel, benadrukt hij. 'De gevoelens zijn echt. Je wilt daar vat op krijgen. Alertheid geeft mensen een goed gevoel. Ze vinden het prettig om te kunnen bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid in hun omgeving. Dat kan bijvoorbeeld door een melding aan de politie of in de buurtapp. Alertheid is de sleutel om grip op je angst te krijgen.'

De criminaliteit is de afgelopen kwarteeuw ingrijpend veranderd, zegt sociaalpsycholoog Hans Boutellier (73), bijzonder hoogleraar polarisatie en veerkracht aan de Vrije Universiteit Amsterdam. 'De veelvoorkomende criminaliteit is afgenomen, terwijl de georganiseerde (drugs)misdaad en ondermijning zijn toegenomen. Er is meer sociale spanning, radicalisering en terreurdreiging. En de cyber-

crime is opgekomen. Bij die nieuwe vormen vallen relatief weinig slachtoffers, maar de samenleving is angstiger geworden. De social media zijn extreem emotioneel. Algoritmes zorgen ervoor dat je eerder op die berichten klikt. Door de werking van AI hebben de sociale media een destructief effect.'

Boutellier noemt zichzelf 'een hoopvolle pessimist'. Hij vindt het lastig oplossen aan te dragen tegen een angstige samenleving. 'Je kunt proberen de negatieve invloed van sociale media te beheersen, maar het is niet alleen een technisch probleem. Er zit een vijandige ideologie achter: antiliberaal, antirechtstatelijk, antidemocratisch. We moeten met tegenverhalen komen, constructieve tegenkrachten.'

Praktische oplossingen lijken eenvoudiger. Preventief leveren camerabeelden en videodeurbellen weinig op, maar voor de opsporing zijn ze goud waard. Om misdaad buiten de deur te houden, heeft 59 procent van alle huishoudens extra veiligheidssloten of -grendels op ramen en deuren. Bijna de helft heeft buitenverlichting met een sensor. Een kwart is actief in buurtapps. In niet of weinig stedelijke buurten is meer buurtpreventie dan in

Preventief leveren videodeurbellen weinig op, maar voor de opsporing zijn ze goud waard

Zij met de meeste angst komen het minst met criminaliteit in contact

stedelijke buurten (49 tegen 19 procent).

Al die veiligheidsmaatregelen hebben wel degelijk zin: in 2025 registreerde de politie in totaal 21.567 inbraken. Dat is het laagste aantal sinds het begin van de digitale registraties in 2012. Toen waren het er nog 71.000. Beste voorbeeld van een effectieve maatregel zijn startonderbrekers in auto's, waardoor autodiefstal spectaculair daalde.

Nog altijd geldt: gelegenheid maakt de dief. Ferwerda wees in een recente column op de gelegenheidstheorie. Als onderzoeker komt hij geregeld voorbeelden tegen van organisaties die onbedoeld criminaliteitskansen scheppen. 'Gemeenten ontwerpen pleinen waar informeel toezicht ontbreekt. Winkeliers richten hun zaak zo in dat winkeldiefstal nauwelijks wordt bemoeilijkt. Scholen hebben geen helder beleid rond wapenbezit. Het lukt de overheid niet om de verkrijgbaarheid van zwaar vuurwerk aan banden te leggen. Digitale systemen worden gebouwd zonder voldoende aandacht voor diefstal van en fraude met informatie.'

Er zijn wel grenzen aan praktische oplossingen. De gemiddelde woning is zo langzamerhand omgetoverd tot een on-

neembare vesting, maar de angst is er niet minder op geworden. Dat geldt ook voor de 'buitenwereld'. Veel gemeenten hingen sinds de moord op Lisa extra camera's op, snoeien groen dat het zicht belemmert en zorgden voor extra verlichting. Toch leiden al die maatregelen niet tot minder angst.

Sportscholen doen goede zaken met cursussen weerbaarheid speciaal voor vrouwen – handig om jezelf bij een onverhoedse aanval te kunnen verdedigen. Maar het blijft symptoombestrijding. Voor een ingrijpende gedragsverandering is meer nodig: jongens moeten thuis en op school al jong leren waar de grenzen liggen in de omgang met meisjes en het gewoon gaan vinden om elkaar aan te spreken op wangedrag.

Intussen is het belangrijk om te beseffen dat vooral sociale media een vertekend beeld geven van de werkelijkheid, alsof de misdaad overal loert. De kans om slachtoffer te worden van criminaliteit is juist afgenomen. Een angstige samenleving verlamt zichzelf. Alertheid is goed: een gewaarschuwd mens telt voor twee. De angstige samenleving zou moeten transformeren in een attente samenleving. ★